

KIRJOITTAMISEN FUNKTIOT JA MOTIVAATIO

PIRJO LINNAKYLA

ABSTRACT

THE FUNCTIONS OF WRITING AND MOTIVATION

The significant motivational factors in children's school writing are the functions and topics of the writing tasks. The interest in writing seems to develop at the primary level from retelling fictional stories to expressive writing. At the junior high level, the expressive function is still the most attractive, although the informative and conative functions are becoming more common. Especially, girls seem to favour argumentative writing, while boys write text which is more informative. The most popular writing tasks were the letter, the narrative story, and the school essay. Topics that were felt to be most interesting dealt with the home and school milieu or were associated with friends and hobbies. Boys write more frequently than girls about topics in extended temporal or geographic areas. The interest in topics developed from the home, friendship, and school environment to social and world-wide questions. Also, personal feelings and problems were engaging topics among girls in the junior high level.

Kirjoittamaan oppii, jos kirjoittamisen taidon kokee elämänläheiseksi ja tärkeäksi. Niinpä oppilaan pitäisi heti päästä käyttämään vähäistään kirjoitustaitoaan sellaisiin tehtäviin, joilla on merkitystä hänelle ja jotka samalla tukevat kirjoitustaidon kehittymistä.

Kirjoittamaan ei kukaan opi käden käänteessä. Voi melkein sanoa, että noissa käden käännöksissä monen lapsen kirjoitushalu kaikkoaa. Kauniin käsialan ja oikeinkirjoituksen hiominen tai kirjoituskielen muotojen ja väli-merkkikäytäntöjen päättäminen ei tee kenestäkään todellista kirjoittajaa, vaikka edistääkin käden motoriikan hallintaa, kehittää kielentuntemusta ja kasvattaa tahdonvoimaa. Kirjoittamisintoa ei niin ikään lisää punakynäkorjausten viidakko lapsen ensimmäisissä kirjoitelmissa. Vähiten pientä kirjoittajaa rohkaissee opettajan antama 5- vaivoitin puurretun tarinan lopussa. Ei tois- tai kolmasluokkalainen vielä pysty korjauksista hyötymään, eikä hän

tahallaan laadi virheellistä tai köyhää kirjoitelmaa. Kolmas- tai neljäs-luokkalainenkaan ei ole vielä valmis ajatuksiltaan, ei kielen eikä käden taidoiltaan. Sanottavaa hänelläkin toki on, ja sitä opettajan on syytä lukea, joskus vaikka rivien välistä. Kirjalliseen ilmaisutaitoon on kuitenkin vielä pitkä matka.

Kirjoittaminen on ajattelun, kielen ja käden taitoa

Kirjoittaminen ei ole ensisijaisesti kaunista käsialaa tai oikeinkirjoitusta, vaan ennen kaikkea ajatusten kirjallista ilmaisua. Kirjoittaminen vaatii ennen muuta luovaa ajattelua ja ongelmanratkaisukykyä, johon yhdistyy ajatusten verbalisointi ja muuntaminen kirjoituskieleksi ja tekstiksi.

Kirjoitustapahtumassa ongelma asetetaan kirjoitustehtävässä, johon liittyy kirjoittamisen funktio eli tarkoitus, sisältöä suuntaava aihe ja mahdollinen lukijakunta. Kirjoittamistapahtumassa kirjoittaja tietoisesti tai tiedostamattaan palauttaa mieleensä havaintojaan, kokemuksiaan, mielikuviaan ja tietojaan. Näitä hän seuloa ja valikoi sekä järjestää aiheen ja tarkoituksen mukaisesti. Ajatuksensa kirjoittaja verbalisoi yksilöllisten ilmaisukeinojensa ja kirjoituskielen yhteisten normien mukaisesti tekstiksi, jonka lauseet, sanat ja kirjaimet siirtyvät käden motoriikan kautta luettavaksi. Valmista tekstiä kokenut kirjoittaja vielä arvioi lukijan silmin, kielellisin kyvyin ja kiinnostuksin, jotta hän pystyisi muokkaamaan ja parantelemaan tekstiään lukijakunnan mukaiseksi (Hayes & Flower 1980).

Näin vaativan ajatteluprosessin oppiminen on hidasta ja monelle pienelle kirjoittajalle niin työlästä, että innostamiseen ja kirjoitushalun ylläpitämiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Itseilmaisu on kirjoittamistaidon alku

James Britton (et al. 1975) on jakanut kirjoittamisen funktiot kirjoitustaidon kehittymistä myötäillen kolmeen lajiin: ilmaisufunktioon, välittävään funktioon ja taiteelliseen funktioon. Ilmaisufunktio painottaa kirjoittajan itseilmaisua: omien kokemusten, tietojen ja tunteiden kirjaamista. Välittävä funktio taas tähdentää sanoman perillemenoaa ja jakautuu tiedottavaan ja suostuttelevaan tehtävään. Taiteellinen funktio painottaa kirjoittamisen kaunokirjallista luonnetta, tekstin omaa maailmaa ja tyyliä.

Ilmaisufunktiota Britton pitää perustehtävänä, joka kirjoittamistapahtumassa yhdistyy sisältöainesten mieleenpalauttamiseen ja kirjaamiseen. Muut

funktiot eriytyvät ilmaisufunktion pohjalta, joskin ilmaisutehtävä tukee edelleen ajatusten koontia ja verbalisointia.

Kirjoittelmalajit heijastavat kirjoittamisprosessin funktioita. Ilmaisutehtävää heijastaa mm. päiväkirjan, kirjeiden tai omakohtaisten kertomusten ja kuvausten kirjoittaminen. Tiedottava tehtävä taas näkyy esimerkiksi selostuksissa, tiivistelmissä, tiedotuksissa ja uutisissa sekä asioimiskirjoituksessa. Suostutteleva funktio heijastuu mm. ohjeissa ja mielipidekirjoitelmissä. Taiteellinen funktio on selvimmillään kaunokirjallisisissa kirjoittelmalajeissa, kuten mielikuvitustarinoissa, runoissa, näytelmissä ja novelleissa. Koulukirjoitelmissakin kertomukset ja tarinat sisältävät mielikuvitusaineksia, vaikkakaan ne eivät yllä todellisiksi kaunokirjallisiksi kirjoitelmiksi, vaan useimmiten ne toistavat kuultua tai luettua tarinamallia.

Mihin tarkoitukseen oppilaat haluavat kirjoittaa?

Ilmaisukirjoittaminen on peruskouluikäisistä mieluisin kirjoittamisen laji. Kun kirjoittamisen opetusstrategioita kuvaavan tutkimuksen yhteydessä (Linnakylä 1983) arvioitiin 100 kuudesluokkalaisten ja 161 yhdeksäsluokkalaisten kirjoitelmien funktio, 64 % kuudesluokkalaisten ja 57 % yhdeksäsluokkalaisten kirjoitelmista sisälsi lähinnä omien kokemusten ja havaintojen kirjaamista.

TAULUKKO 1. 6. ja 9. luokan oppilaiden kirjoitelmien jakautuminen funktioittain.

FUNKTIOT	6. lk.						9. lk.					
	Kaikki N=100		Tytöt N=51		Pojat N=49		Kaikki N=161		Tytöt N=84		Pojat N=77	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
ILMAISUFUNKTIO	64	64	37	37	27	27	91	57	57	34	34	21
FIKTIIVINEN FUNKTIO	22	22	5	5	17	17	9	6	3	2	6	4
TIEDOTTAVA FUNKTIO	9	9	4	4	5	5	34	21	6	4	28	17
SUOSTUTTELUFUNKTIO	5	5	5	5	0	0	27	17	18	11	9	6

Mielikuvituksesta kirjoitti kuudesluokkalaisista 22 %, yhdeksäsluokkalaisista vain 6 %. Tiedottamaan pyrki kuudesluokkalaisista 9 % ja yhdeksäsluokkalaisista 17 %.

luokkalaisista jo 21 %. Suostuttelua yritti kuudesluokkalaista vain 5 %, yhdeksäsluokkalaisista jo 17 %. Erityisesti tytöt laativat mielellään mielipidekirjoitelmia, kun taas pojat selostivat tyttöjä useammin tietojaan.

Kirjoittamisfunktioiden empiirinen tarkastelu osoitti, että fiktiivissä väyiset, toistavat mielikuvitustarinat edeltävät yleensä itseilmaisuvaihetta, josta siirrytään tiedottaviin ja suostutteleviin kirjoitelmiin.

Myös oppilaiden arvioimat mieluisimmat kirjoittelmalajit kertovat ilmaisufunktion suosiosta.

TAULUKKO 2. Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten arvioimat mieluisimmat kirjoittelmalajit.

6. lk.		9. lk.	
tytöt	pojat	tytöt	pojat
kirje	ainekirjoitus	kirje	kertomus
ainekirjoitus	kertomus	kertomus	mielipide
kertomus	kirje	ainekirjoitus	ainekirjoitus
päiväkirja	näytelmä	päiväkirja	kuvaus
näytelmä	selostus	runo	kirje
muistiinpanot	kuvaus	mielipide	kuvateksti
runo	kuvateksti	kuvaus	selostus
kuvateksti	muistilista	novelli	uutinen
selostus	mielipide	näytelmä	muistiinpanot
mielipide	uutinen	muistiinpanot	näytelmä

Mieluisimmiksi oppilaat arvioivat kirjoittelmalajien valikoimasta kirjeen, kertomuksen ja ainekirjoituksen. Yhdeksäsluokkalaiset pojat suosivat lisäksi mielipidettä. Vähiten mieluisiksi valittiin molemmilla luokka-asteilla asioimiskirjoitelmat: virallinen kirje, pöytäkirja ja hakemus.

Mieluisat aiheet ja aihepiirit

Mieluisimmat aihepiirit olivat kuudesluokkalaaisista seikkailu, harrastukset ja kommellukset. Myös yhdeksäsluokkalaiset kirjoittivat mielellään harrastuksistaan, jopa kommelluksistaan. Sen sijaan seikkailusta kirjoittivat enää harvat pojat. Yhdeksäsluokkalaisia kiinnostavatkin jo maailmantapahtumat, esimerkiksi kehitysmaiden olot sekä tulevaisuudennäkymät. Myös nuorten omat ongelmat kiinnostivat, erityisesti tyttöjä.

Oppilaiden kirjoitelmien sisältöä arvioitiin myös aihepiirin laajuuden perusteella luokittelemalla kirjoitelmat Gravesin (1973) mallin mukaan: ensisijaisesti oppilaasta itsestään; lähiympäristöstä; yhteiskunnasta ja maailmasta; menneestä, tulevasta ja avaruudesta sekä fantasiamaailmasta ker-
toviin kirjoitelmiin.

TAULUKKO 3. 6. ja 9. luokan oppilaiden kirjoitelmien jakautuminen aihe-
piirin laajuuden mukaan.

SISÄLTÖALUE	6. lk.						9. lk.					
	Kaikki N=100		Tytöt N=51		Pojat N=49		Kaikki N=161		Tytöt N=84		Pojat N=77	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
MINÄ	8	8	6	6	2	2	41	26	31	19	10	6
LÄHIYMPÄRISTÖ	65	65	35	35	30	30	67	42	35	22	32	20
YHTEISKUNTA, MAAILMA	8	8	4	4	4	4	31	31	16	10	15	9
MENNEISYYS, TULEVAI- SUUS, AVARUUS	13	13	4	4	9	9	14	14	1	1	13	8
FANTASIA	6	6	2	2	4	4	8	8	1	1	7	4

Sekä ala- että yläasteen oppilaat kirjoittivat eniten lähipiirin aiheista: kodista, koulusta ja harrastusryhmistä. Erityisesti lähipiiriä suosivat kuudesluokkalaiset, joista 65 % sijoitti kirjoitelmansa lähiympäristöön. 9. luokalla lähipiirin suosio oli hieman laskenut. Yhdeksäsluokkalaiset kirjoittivatkin lähes yhtä mielellään ympäröivän yhteiskunnan ja maailman tapahtumista kuin omista henkilökohtaisista vaikeuksistaan. Kuudesluokkalaisia sekä omat että maailmanlaajuiset ongelmat askarruttivat harvoin. Menneisyys ja tulevaisuus sen sijaan kiinnostivat kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisia yhtä paljon (13 - 14 %). Fantasiamaailmassa liikkui molemmilla luokka-asteilla hyvin harva.

Sukupuolieroja ei juuri ollut lähipiirin ja yhteiskunnallisten aiheitten suosimisessa. Sen sijaan omista henkilökohtaisista asioista kirjoittivat lähinnä tytöt. Pojat taas liikkuvat tyttöjä useammin menneisyydessä, tulevaisuudessa ja avaruudessa sekä fantasiamaailmassa. Pojille olikin tyypillistä kertoa jonkun muun hurjista ja vauhdikkaista seikkailuista kaukaisissa maissa tai avaruudessa. Vaikka kuudesluokkalaiset tytötkin seikkailivat mielellään, he sijoittivat myös itsensä tarinaansa. Heidän retkensä ulottuivat

yleensä lähipiiriin, enintään mummolaan tai kesämökin ullaalle. Tytöt keskittyivätkin usein ystävyysuhteiden kuvailuun ja arkisten tapahtumien yksityiskohtaiseen luettelointiin.

Vaikka tyttöjen ja poikien kiinnostukset ja niiden eroavuudet on syytä tiedostaa ja ottaa huomioon motivoinnissa, lienee opettajan tehtävä toisaalta myös innostaa tyttöjä liikkumaan rohkeammin yhteiskuntaan ja maailmaan, menneeseen ja tulevaan. Pojille lienee syytä taas osoittaa välillä pysähdysmerkkiä ja rohkaista pohtimaan myös omia ongelmia sekä innostaa ilmaisemaan kirjallisestikin pohdintojaan ja mielipiteitään.

Näin kirjoittamisen opettajien lienee syytä ottaa huomioon oppilaista mieluisat kirjoittamisen funktiot ja aiheet, mutta toisaalta pyrkiä edistämään ja laajentamaan oppilaan ilmaisualuetta. Jos uudet aiheet tai funktiot tuntuvat oppilaista vierailta, niitä voidaan toki harjoitella ensin yhdessä, vaikkapa suullisesti. Tämän jälkeen työskennellään esimerkiksi pareittain kirjoittaen samasta aiheesta sekä vertaillen ja parannellen kirjoittamisen jälkeen ensimmäisiä luonnoksia. Koululuokkahan tarjoaa oivallisen lukuympäristön. Palautetta voidaan saada välittömästi ajatusten perillemenosta ja ilmaisun tehokkuudesta. Samalla oppilaat tottuvat ajatukseen, ettei kirjoittamista kehitetä opettajaa varten eikä kirjoituksia yleensä tarkoiteta salaisiksi, vaan niillä pyritään ajatusten ja kokemusten välittämiseen laajemmallekin lukijakunnalle.

Lähteet

- Britton, J., T. Burgess, N. Martin, A. McLeod ja H. Rosen 1975. The development of writing abilities. Schools Council Research Studies. London: MacMillan Education.
- Graves, D. 1973. Sex differences in children's writing. Elementary English 50, 1101-1106.
- Hayes, J.R. ja L.S. Flower 1980. Identifying the organization of writing processes, teoksessa L.W. Gregg ja E.R. Steinberg (toim.), Cognitive Processes in Writing. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Linnakylä, P. 1983. Kirjoittamisen opetuksen ja opiskelun strategiat peruskoulun keskiluokilla ja yläasteella. Turun yliopiston julkaisu. Sarja C 39.